

شورای عالی حوزه علمی قم

مرکز مدیریت حوزه های علمی خاوران

معاونت پژوهش

مدرسه علمی حضرت فاطمه الزهراء سلام الله عليها آمل

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان:

تطبیق برهان صدیقین و برهان وجودی آنسلم

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین حسین مقدس

محقق:

مرضیه مهدوی

استاد داور:

حجت الاسلام و المسلمین محمد امین براتی

بهار ۹۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای عالی حوزه علمی قم

مرکز مدیریت حوزه های علمی خاوران

معاونت پژوهش

مدرسه علمی حضرت فاطمه الزهراء سلام الله عليها آمل

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان:

تطبیق برهان صدیقین و برهان وجودی آنسلم

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین حسین مقدس

محقق:

مرضیه مهدوی

استاد داور:

حجت الاسلام و المسلمین محمد امین براتی

بهار ۹۴

تحمیدیه:

سپاس بی قیاس و حمد و ثنای ما لا یقاس ، از آن خداوندی است که با ولایت کلیّه ی مطلقه و شامله ی عامه ی خود بر کاخ هستی و عالم وجود تمکین یافت.

و با نزول نور وجود در شبکه های آسمان علوی ، و مظاهر زمین گسترده سفلی برای اُنام ، میزان ولایت را برافراشت و به هر موجودی به قدر سعه وجودی و ظرفیت ماهویش از این شربت خوشگوار اشراب فرمود تا بندگان وی که اشرف مخلوقات و افضل کائنات او هستند ، بنحو اتم و اکمل ، از این مائده متمتع گردند و در اعمال ولایت راه تخطی نیمایند، و به حجاب نفسانی طغیان ننموده ، زیاده روی نکنند.^۱

(۱) سید محمد حسین حسینی تهرانی ، ولایت فقیه در حکومت اسلام ، محسن سعیدیان و محمد حسین راجی ، مشهد- ایران ، انتشارات علامه طباطبائی ، ۱۴۲۱ ه ق ، ص ۳.

تقدیم به:

برترین الگوهای پروا پیشگی ، ائمه اطهار علیه السلام و تقدیم به پویندگان راهشان که همواره در زندگی با حلال زیستند و از مال حرام و شبهه دوری جستند.

داشتن برای مفهوم وجود ضروری است و این ضرورت وجود خارجی را اثبات می‌کند. و این تفاوت اساسی میان دو برهان است.^۱

اما در کنار این امتیازات، تنها نقص برهان صدیقین عدم امکان فهم آن برای همگان است، زیرا به دلیل انس با مادیات و عالم مخلوق از درک هستی محض به طور بی واسطه عاجزند و این تنها در همت و قدرت تفکر حکیم مقاله قابل تجلی است.

۷-۳ ضعف برهان وجودی آنسلم

اشکال اساسی آنسلم، در تمرکز بر مفهوم خداست، در حالی که وی در صورتی می‌توانست موفق شود که به جای تمرکز بر مفهوم و تصور مفهوم خدا، با تمرکز بر «وجود» پیش می‌رفت و این همان راهی است که صدرا و تابعین اش، در «برهان صدیقین» پیموده‌اند. تفاوت اصلی و بنیادین برهان صدیقین با برهان وجودی آنسلم در واسطه اثبات است. همان‌گونه که دیدیم، در برهان وجودی واسطه اثبات، مفهوم کامل‌ترین یا بزرگ‌ترین موجود است و این وجود، در واقع وجودی ذهنی است؛ اما در برهان صدیقین، واسطه اثبات، وجود و به تعبیر دقیق‌تر، «حقیقت وجود» است که با حقیقت واجب‌الوجود متحد و یکسان است؛ بنابراین، معیار برهان صدیقین آن است که حقیقت یا واسطه اثباتی که در صدد اثبات واجب‌الوجود از طریق توسل به آنیم، حقیقتی است که عین ذات اوست، بر خلاف معیار در برهان وجودی آنسلم که حقیقت مزبور از دایره مفاهیم بیرون نیست و از این‌رو بیگانه با ذات واجب‌الوجود است؛ در واقع، آنچه در برهان صدیقین به دنبال آنیم، چیزی نیست جز اثبات و روشن کردن اتحاد این حقیقت (که بدان یقین

(۱) محمد محمدرضایی، مقایسه بین برهان صدیقین فلاسفه اسلامی و وجود شناختی فلاسفه غرب بر اثبات وجود خدا، مجله کلام اسلامی ۱۳۷۶ شماره ۲۳. پل ادواردز، براهین اثبات وجود خدا در فلسفه غرب، ترجمه علیرضا جمالی نسب و محمد محمد رضایی، جلد ۵، چاپ اول، قم، مرکز مطالعه و تحقیقات علوم اسلامی، بی تا، ص ۵۴۲.

داریم و در برهان، واسطه اثبات قرار گرفته است) با ذات خدا؛ بنابراین، روشن می‌شود که چرا می‌توان گفت که برهان وجودی آنسلم، یقین‌آور و منتج نیست؛ اما برهان صدیقین یقین‌آور است. با توجه به این توضیح، علت این امر روشن است. در واقع، برهان صدیقین، برهانی «لمّی» است و در آن از طریق خود خدا به خدا می‌رسیم. این در حالی است که برهان وجودی آنسلم، برهانی «اَنّی» است که در اعتبار بسیار پایین‌تر از برهان «لمّی» است^۱.

(۱) منصور نصیری، برهان وجودی آنسلم (نقد و نظر) شماره ۵۳، سال ۱۳۸۵، ص ۲۳.

نتیجه گیری

از آنچه که گفتیم روشن می شود برهان وجودی آنسلم از مفهوم وجود، وجود خدا را اثبات کرده است این در حالی است که نمی توان از تصور یک موجود کامل به وجود واقعی چنین موجودی رسیده اما برهان صدیقین از راه مقدمه های اصالت وجود، وحدت تشکیکی وجود و قانون علیت، وجود خارجی خداوند را اثبات می کند.

همچنین در داوری این دو برهان روشن شد که تقریر های برهان صدیقین و برهان وجود شناختی آنسلم بر خلاف شباهت نظامی هیچ گونه هماهنگی با هم ندارند و برهان صدیقین صدراپی بر برهان وجودی آنسلم برتری دارد. علاوه بر برتری برهان صدیقین بر برهان آنسلم، این برهان بر سایر براهین خداشناسی برتری دارد؛ زیرا گذشته از اتقان و استواری، هم اصل وجود واجب تعالی و هم صفات کمالیه ایشان را ثابت می کند. و گذشته از آن این برهان نیازی به ابطال دور و تسلسل ندارد بلکه خود برهانی بر ابطال تسلسل علل می باشد. برهان ملاصدرا از نقادی های براهین اثبات واجب مصون می باشد. بلکه راهی را فرا روی انسان متفکر قرار می دهد تا به خوبی تمایز و نقاط ضعف و قوت نظام های بزرگ فلسفی را دریابد.

تلاش جهت تکامل این برهان پس از ملاصدرا ادامه یافت تا اینکه عالی ترین حد تکامل آن بوسیله علامه طباطبایی صورت گرفت. در واقع علامه طباطبایی توانست برهان را طوری تقریر کند که نیاز به مبادی و اصول وجود شناختی چون اصالت وجود، وحدت تشکیکی وجود و امکان فقری نداشته باشد.

فهرست منابع

*قرآن کریم

- (۱) ادواردز پل، براهین اثبات وجود خدا در فلسفه غرب، ترجمه علیرضا اجمالی نسب ومحمد محمد رضایی، جلد۵، قم، مرکز مطالعه و تحقیقات علوم اسلامی، ۱۳۷۱
- (۲) بنی اسدی رضا، مهم ترین تقریرات برهان صدیقین در کلام اسلامی، شماره ۶۹، سال ۱۸، بی تا
- (۳) بخشایش رضا، عقل و دین از دیدگاه کانت، چاپ ۲، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۸
- (۴) براین دیویس، درآمدی بر فلسفه دین، ترجمه ملیحه صابری، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۸
- (۵) پترسون و دیگران، مایکل، عقل و اعتقاد دینی، ترجمه احمد نراقی و ابراهیم سلطانی، چاپ اول، تهران، طرح نو، ۱۳۷۶
- (۶) پامر مایکل، درباره خدا، ترجمه نعیمه پور محمدی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی کتیبه، ۱۳۹۳
- (۷) حمید پارسانیا، مقاله برهان وجودی آنسلم، سال ۱۳، شماره ۱۳۸۵، ۲۳
- (۸) جوادی آملی، عبدالله، براهین اثبات وجود خدا، قم، اسراء ۱۳۷۴
- (۹) جوادی آملی، عبدالله، ده نقاله پیرامون مبدأ و معاد، تهران، الزهراء، ۱۳۷۲
- (۱۰) حسین زاده فخر، فلسفه دین، چاپ دوم، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۸
- (۱۱) حسینی تهرانی سید محمد حسین، ولایت فقیه در حکومت اسلام، محسن سعیدیان و محمد حسین راجی، مشهد-ایران، انتشارات علامه طباطبایی، ۱۴۲۱ ه ق
- (۱۲) دهخدا علی اکبر، لغت نامه دهخدا، جلد ۱۵، چاپ ۲، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷
- (۱۳) دکارت رنه، تأملات فلسفه اولی، ترجمه احمد احمدی، تهران، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۹
- (۱۴) راسل برتراند، تاریخ فلسفه غرب، ترجمه نجف دریابندری، جلد ۲، تهران، بی نا، ۱۳۵۱
- (۱۵) رضی، شرح منظومه حکمت سبزواری، چاپ ۲، جلد ۳، تهران، انتشارات حکمت، ۱۳۸۷
- (۱۶) زرین کوب عبدالحسین، پله پله تا ملاقات خدا، چاپ ۳۰، تهران، انتشارات علمی، ۱۳۸۹
- (۱۷) سادات نبوی سعیده، برهان صدیقین در تفکر اسلامی، تهران، نشر پژوهشکده علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۹
- (۱۸) صدر سید محمد باقر، فلسفه ما یا بررسی های بنیادی مکتبهای مختلف فلسفی، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۵۱
- (۱۹) طباطبایی محمد حسین، شرح نهایه الحکمه، قم، انتشارات مؤسسه نشر اسلامی، ۱۳۶۴
- (۲۰) طباطبایی، محمد حسین، اصول فلسفه و روش رئالیسم، جلد ۵، چاپ ۵، قم، انتشارات اسلامی قم، ۱۳۶۶

- (۲۱) طوسی نصیر الدین، شرح اشارات و تنبیہات ابن سینا، جلد ۳، قم، نشر بلاغ، ۱۳۷۵
- (۲۲) عبدی، توحید بررسی برهان وجودی آنسلم برای اثبات خدا، قبسات، سال ۱۱، شماره ۸، ۱۳۸۵
- (۲۳) عبودیت عبدالرسول، درآمدی بر نظام حکمت صدرایی، چاپ دوم، قم، مرکز تحقیق و توسعه علوم اسلامی، ۱۳۸۷
- (۲۴) عشاق حسین، بازسازی برهان آنسلم در اثبات هستی، معرفت فلسفی، سال سوم، شماره ۲، ۱۳۸۴
- (۲۵) عمید حسن، فرهنگ عمید، چاپ ۱۶، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۹
- (۲۶) کرم یوسف، فلسفه کانت، ترجمه محمد محمد رضایی، جلد ۲، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، بی تا
- (۲۷) کانت ایمانوئل، سنجش خرد، ترجمه شمس الدین ادیب سلطانی، چاپ ۱، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲
- (۲۸) گیسلر نرمن، فلسفه دین، ترجمه محمد رضا آیت الهی، تهران، مرکز تحقیق و توسعه علوم اسلامی، ۱۳۸۸
- (۲۹) مطهری مرتضی، مجموعه آثار، چاپ ۷، قم، صدرا، ۱۳۷۹
- (۳۰) مجتهدی، کریم، فلسفه در قرون وسطی، چاپ ۲، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۹
- (۳۱) محمد رضایی، محمد، الاهیات فلسفی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۳
- (۳۲) مصباح یزدی محمد تقی، آموزش فلسفه، جلد ۲، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۳
- (۳۳) مصباح یزدی، محمد تقی، شرح نهاییه الحکمه، حقیق عبدالرسول عبودیت، چاپ اول، جلد ۲، قم، مؤسسه امام خمینی، ۱۳۷۶
- (۳۴) ملکشاهی حسن، اشارات و تنبیہات ابن سینا، نمط ۴، تهران، انتشارات سروش، ۱۳۶۳.
- (۳۵) معین محمد، جلد اول، چاپ ۹، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۵
- (۳۶) مفاتیح الجنان، دعای مصباح
- (۳۷) نصیری منصور، برهان وجودی آنسلم، فصلنامه تخصصی فلسفه و الاهیات، سال ۱۴، شماره اول، ۱۳۸۸
- (۳۸) همایون همتی، ماهنامه پژوهش اطلاعات حکمت و معرفت، شماره ۵، بی تا، ص ۱۵ (پرونده ۱۵)
- (۳۹) یوسفیان حسن، کلام جدید، چاپ ۱۴، تهران، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۰
- (۴۰) تجلیل ابوطالب، براهین اصول المعارف الهیه، قم، انتشارات مهر، ۱۴۱۸ ه ق
- (۴۱) شیرازی، صدرالدین محمد، اسفار اربعه، چاپ ۶، قم، انتشارات مکتب مصطفوی، ۱۳۸۶ ه ق